

Column

Schoon, betrouwbaar en betaalbaar?

De doelstellingen schoon, betrouwbaar en betaalbaar worden nagestreefd door de verschillende partijen in de energiemarkt aan te zetten tot gewenst gedrag. Dit gedrag bestaat, deels, uit kortetermijnbeslissingen over de consumptie, productie en verkoop van energie en, deels, uit beslissingen om te investeren in productiecapaciteit voor de toekomst. Die investeringsbeslissingen zijn bepalend voor het marktgedrag in de toekomst en voor de uitkomsten daarvan in termen van schoon, betrouwbaar en betaalbaar.

We zien dat de huidige uitkomsten van dat marktgedrag in de elektriciteitssector allereerst als problematisch ervaren worden. Emissiedoelstellingen worden niet gehaald vanwege de inzet van centrales die gestookt worden met wat biomassa en veel kolen. Niet echt schoon.

Die kolen worden tegen lage prijzen ingekocht omdat de VS, na de schalie-gasexplosie, er veel minder van gebruiken. En dat terwijl de waarde van CO₂-emissierechten minimaal is. Tegelijkertijd heeft een actief stimuleringsbeleid geleid tot een groeiend aanbod van wind- en zonnestroom, zowel in Nederland als in buurlanden. Deze ontwikkelingen leiden nu tot een relatief lage elektriciteitsprijs. Wel betaalbaar.

Gasgestookte centrales, inclusief efficiënte en schone warmtekrachtkoppeling, staan stil en dreigen zelfs ontmanteld te worden. Immers, ten opzichte van kolen liggen de Europese gasprijzen relatief hoog, zowel op de spotmarkten als in de olieprijsgerelateerde langetermijncontracten. Schaliegas wordt (nog) niet vanuit de VS als LNG geëxporteerd en heeft geen directe invloed op de gasprijs hier. En als het wel naar het buitenland verkocht mag worden, gaat het waarschijnlijk naar Azië, waar de gasprijs nog hoger ligt dan hier. Het is niet te verwachten dat de productie van schaliegas in Europa prijsdalingen tot gevolg zal gaan hebben, die vergelijkbaar zijn met die in de VS. Deze ontwikkelingen plaatsen gasgestookte opwekkingscapaciteit in een moeilijke marktpositie; ook op langere termijn. De beschikbaarheid van wind- en zonne-energie is echter variabel en laat zich niet sturen door vraag- en aanbodpatronen en prijzen in de elektriciteitsmarkt. Dat betekent dat er voldoende back-up capaciteit klaar moet staan om tekorten onmiddellijk

aan te vullen, hoe sporadisch die zich ook voordoen. Flexibel inzetbare, snel te starten, gascentrales zijn hiervoor bijzonder geschikt, als ze niet in de mottenballen staan of naar Azië verkocht zijn. En hieruit ontstaat dus een probleem met de doelstelling betrouwbaar.

Nu is het beschikbaar hebben van zogenoemde piekcapaciteit altijd een probleem in de elektriciteitsmarkt, vanwege het feit dat pieken zich slechts incidenteel voordoen. De dure eenheden die dan leveren, moeten hun vaste en variabele kosten dus in korte tijd terugverdienen. In een 'goed' functionerende markt zal de schaarste aan vermogen tijdens de pieken tot zeer hoge prijzen leiden en voldoende inkomsten (moeten) genereren. In een markt met te veel (piek)capaciteit is dit echter niet het geval en blijven de prijzen laag. Dat zet bedrijven ertoe aan hun duurste (gas) centrales uit bedrijf te nemen. In een markt met een groeiende rol voor onvoorspelbaar beschikbare wind en zonnestroom, al dan niet geïmporteerd, kan dit leiden tot een tekort aan flexibel back-up vermogen. Tenzij de eigenaren dat zien aankomen en er precies op tijd in slagen de mottenballen weer uit hun gascentrales te verwijderen.

Maar het huidige marktmodel kent in essentie geen waarde toe aan het beschikbaar hebben van inzetbare productiecapaciteit, en al helemaal niet aan de mate van flexibiliteit daarvan. Alleen de waarde van de energie, geleverd op een bepaald moment, wordt betaald en, verrekend met de directe kosten van de opwekker, levert het resultaat op. De voorziening van back-up capaciteit wordt uitgevoerd door de beheerder van het transmissiesysteem, de TSO TenneT, die contracten afsluit om centrales stand-by te houden. Onder druk van de marktomstandigheden ijveren de energieproducenten nu echter

voor een 'capaciteitsheffing' om hun centrales open te kunnen houden. Ook wordt wel voorgesteld om TSO's veilingen te laten organiseren die de mate van flexibiliteit van capaciteit wel expliciet belonen, zodat gasgestookte centrales beschikbaar blijven op termijn. Hierbij komt de betaalbaarheid mogelijk toch in het gedrang.

Het punt is dat de lusten en lasten van het al dan niet in staat zijn om stroom te leveren niet bij de aanbieder liggen, maar door de TSO worden overgenomen die de kosten socialiseert over alle afnemers. Dat is geen garantie voor efficiëntie en effectiviteit. Als alternatief zou overwogen kunnen worden alle aanbieders te verplichten te allen tijde te voldoen aan de overeengekomen levering, ook als de zon niet schijnt en er geen wind staat. De aanbieders worden dan zelf verantwoordelijk voor het hebben van adequate back-up faciliteiten, door middel van een eigen opwekkingsportfolio of via contracten met derden, met de juiste combinatie van duurzame en conventionele productie-eenheden. En voor de inzet daarvan! Mogelijk brengt dat een sterkere relatie tot stand tussen investeringsbeslissingen nu, marktgedrag in de toekomst en de evaluatie van de uitkomsten daarvan. ■

Aad Correljé is universitair hoofd-docent Economie van Infrastructuren aan de TU Delft en verbonden aan het Clingendael International Energy Programme.